

РЕЦЕНЗІЯ НА ДИСЕРТАЦІЙНУ РОБОТУ

Палагіцького Віктора Івановича на тему:

«Формування економічної безпеки учасників будівництва в умовах економічної циклічності», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

1. Актуальність теми дисертаційної роботи. Дисертаційна робота Палагіцького В.І. присвячена актуальній науково-прикладній проблемі формування теоретико-методичних засад оцінювання та забезпечення економічної безпеки учасників будівництва в умовах економічної циклічності. Сучасний розвиток будівельної галузі України відбувається під впливом комплексу дестабілізуючих чинників, серед яких особливе місце займають економічна нестабільність, наслідки воєнного стану, трансформація інвестиційного середовища та необхідність забезпечення стійкого функціонування суб'єктів господарювання в умовах високого рівня ризиків. За таких обставин особливої актуальності набуває проблема формування ефективного інструментарію управління економічною безпекою будівельних підприємств, здатного забезпечити своєчасне реагування на зміни зовнішнього середовища та підвищити адаптивність управлінських рішень.

Важливого значення набуває розроблення методичних підходів, які враховують вплив економічної циклічності на функціонування учасників будівництва, дозволяють здійснювати комплексне оцінювання рівня їх економічної безпеки та обґрунтовувати управлінські рішення залежно від фаз економічного циклу. Запропонований автором фазово-диференційований підхід, система галузевих бенчмарків та інструментарій інтегрального оцінювання спрямовані на підвищення ефективності управління економічною безпекою підприємств будівельної галузі в умовах динамічного економічного середовища.

З огляду на викладене, актуальність теми дисертаційної роботи є беззаперечною та відповідає сучасним викликам розвитку економіки будівництва за спеціальністю 051 «Економіка», оскільки спрямована на вдосконалення науково-методичного забезпечення управління економічною безпекою учасників будівництва в умовах економічної циклічності та зростання ризиків господарської діяльності.

2. Зв'язок дисертаційного дослідження із науковими програмами та темами. Дисертаційне дослідження характеризується тісним зв'язком із науково-дослідною діяльністю Київського національного університету будівництва і архітектури та відповідає сучасним напрямкам розвитку економіки будівництва, управління будівельними підприємствами й забезпечення їх економічної безпеки. Роботу виконано в межах науково-дослідної та науково-пошукової діяльності кафедри економіки будівництва КНУБА, що засвідчує її наукову та практичну спрямованість.

Автор є виконавцем науково-дослідних тем № 0123U103886 «Удосконалення стратегій трансформації девелопера в будівництві на ґрунті

сталого розвитку та сучасних концепцій корпоративної соціальної відповідальності в умовах економічної циклічності», № 0119U103843 «Механізми цифрової трансформації будівництва на макро-, мезо- та мікроекономічних рівнях» та № 0121U110365 «Формування конкурентних стратегій та прогнозування показників розвитку стейкхолдерів будівництва, інвестиційно-будівельних проєктів та організаційно-технологічних параметрів будов в умовах економічної динаміки», у межах яких автором розроблено окремі елементи запропонованого методичного забезпечення оцінювання економічної безпеки учасників будівництва.

Результати дисертаційної роботи узгоджуються з пріоритетними напрямами державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки, відповідають положенням Закону України «Про національну безпеку України», Стратегії економічної безпеки України, затвердженої Указом Президента України № 347/2021, а також Порядку проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки. Це підтверджує належний рівень інтегрованості дисертаційного дослідження у сучасний науково-прикладний контекст розвитку економіки будівництва та його відповідність актуальним напрямам наукових досліджень.

3. Обґрунтованість і достовірність наукових положень.
Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі Палагіцького В.І., забезпечується належним теоретико-методичним підґрунтям дослідження, системним опрацюванням наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, а також використанням сучасного інструментарію економічного аналізу та оцінювання економічної безпеки учасників будівництва.

Достовірність отриманих результатів визначається комплексним поєднанням загальнонаукових, спеціальних та економіко-математичних методів дослідження, зокрема системного аналізу, порівняльного аналізу, статистичних методів, експертного оцінювання, бенчмаркінгу та інтегрального оцінювання. Важливим методичним підґрунтям дисертації є врахування економічної циклічності при оцінюванні рівня економічної безпеки, що дозволило автору сформулювати фазово-диференційований підхід до обґрунтування управлінських рішень.

Наукові положення дисертації ґрунтуються на аналізі макроекономічних та галузевих показників, результатах експертного опитування представників будівельних підприємств, використанні системи галузевих бенчмарків та розрахунку інтегральних показників економічної безпеки. Застосування зазначеного інструментарію забезпечило можливість комплексного врахування фінансових, кадрових, організаційно-технологічних, ринкових, інформаційних та фізичних чинників безпеки діяльності будівельних підприємств.

Достовірність практичних результатів підтверджується їх апробацією на науково-практичних конференціях та використанням окремих положень дисертації у практичній діяльності суб'єктів будівельної галузі. Наведені в

роботі результати розрахунків, аналітичні матеріали та сформульовані рекомендації узгоджуються із поставленими метою і завданнями дослідження.

4. Характеристика змісту та структури. Дисертаційна робота Палагіцького Віктора Івановича має логічну та послідовну структуру, що відповідає поставленій меті, завданням і загальній логіці проведеного дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 295 сторінок, з яких 236 сторінок припадає на основний текст; список використаних джерел налічує 278 найменувань.

У першому розділі «Теоретико-методичні засади формування економічної безпеки учасників будівництва в умовах економічної циклічності» сформовано теоретичне підґрунтя подальшого дослідження. У підрозділі 1.1 розглянуто еволюцію наукових підходів до розуміння економічної безпеки, визначено детермінанти її формування та уточнено сутність цієї категорії стосовно учасників будівництва. Підрозділ 1.2 присвячено методичним основам оцінювання економічної безпеки, а в підрозділі 1.3 розкрито теоретичні передумови її формування в умовах циклічних коливань. Таким чином, перший розділ створює необхідну теоретико-методичну основу для переходу до аналітичного дослідження.

Другий розділ «Аналіз сучасного стану економічної безпеки учасників будівництва в Україні в умовах економічної циклічності» має виражену аналітичну спрямованість. У підрозділі 2.1 здійснено оцінювання динаміки розвитку будівництва в Україні з урахуванням циклічних процесів, у підрозділі 2.2 досліджено основні загрози економічній безпеці учасників будівництва на різних фазах економічного циклу, а підрозділ 2.3 спрямовано на формування концептуальних підходів до фазово-диференційованої системи оцінювання економічної безпеки будівельного підприємства. Така побудова дозволяє послідовно перейти від характеристики економічної динаміки та загроз до формування відповідного інструментарію їх оцінювання.

Третій розділ «Розробка та обґрунтування заходів щодо підвищення економічної безпеки учасників будівництва в умовах економічної циклічності» зосереджений на розробленні прикладних положень дослідження. У підрозділі 3.1 обґрунтовано роль резильєнтності у формуванні інструментарію оцінювання та управління економічною безпекою будівельних підприємств; у підрозділі 3.2 розроблено основні компоненти інтегральної фазово-диференційованої моделі оцінювання економічної безпеки; підрозділ 3.3 присвячено фазово-диференційованій методиці антициклічного управління економічною безпекою будівельного підприємства на основі резильєнтності. Отже, третій розділ логічно завершує дослідження переходом від діагностики до формування конкретного управлінського інструментарію.

Загальні висновки узагальнюють основні результати дослідження та відображають ступінь виконання поставлених завдань. Наявність списку використаних джерел і додатків доповнює основний зміст роботи та забезпечує

повноту представлення наукового і практичного матеріалу. Структура дисертації загалом є внутрішньо узгодженою, а послідовність викладення матеріалу відповідає логіці дослідження проблеми формування економічної безпеки учасників будівництва в умовах економічної циклічності.

5. Наукова новизна результатів. За результатами опрацювання дисертації та наукових публікацій здобувача рецензент вважає за доцільне відзначити низку положень, які визначають наукову новизну проведеного дослідження.

До результатів, які удосконалено, доцільно віднести:

а) методичне забезпечення оцінювання економічної безпеки будівельних підприємств, яке, на відміну від переважно статичних підходів, орієнтоване на врахування зміни значущості окремих складових безпеки залежно від економічної ситуації та ролі підприємства в реалізації будівельного проєкту. Така диференціація створює можливість більш обґрунтовано визначати пріоритетні напрями управлінського впливу та здійснювати порівняльний моніторинг стану економічної безпеки;

б) інструментарій регулювання економічної безпеки з урахуванням циклічної динаміки економіки. Його особливістю є пов'язування системи оцінювання з поточною фазою короткострокового економічного циклу та використання оперативніших інформаційних сигналів для своєчасного коригування управлінських рішень. Це дозволяє підвищити адаптивність системи безпеки та зменшити ризик запізнення управлінської реакції на зміни зовнішнього середовища;

в) концептуальні положення антициклічного управління будівельними підприємствами, в основу яких покладено ідею формування не лише поточної стійкості, а й здатності підприємства завчасно реагувати на зміни, зберігати критично важливі функції, відновлюватися після негативних впливів та використовувати сприятливі фази економічної динаміки для накопичення потенціалу подальшого розвитку. Позитивною рисою такого підходу є поєднання фінансових, організаційних, стратегічних та інформаційно-аналітичних інструментів у межах єдиної системи управління;

г) методичне забезпечення прогнозування циклічних змін макроекономічного середовища шляхом використання сукупності випереджаючих індикаторів, релевантних для будівельної галузі. Запропонований підхід розширює можливості раннього виявлення зміни економічної кон'юнктури та створює інформаційну основу для своєчасного перегляду фінансових, інвестиційних і операційних пріоритетів підприємства.

До результатів, які набули подальшого розвитку, рецензент відносить:

- теоретико-методичні положення щодо оцінювання економічної безпеки учасників будівництва, які розвинуто шляхом переходу від фіксованої системи критеріїв до більш гнучкої моделі, в якій значущість показників і порогові орієнтири можуть змінюватися відповідно до економічної ситуації. Це підвищує

відповідність оцінювання реальним умовам функціонування будівельних підприємств;

- положення щодо взаємозв'язку економічної циклічності та економічної безпеки будівельних підприємств, у межах яких систематизовано вплив зовнішніх і внутрішніх факторів та показано його неоднаковий характер на різних етапах економічної динаміки. Практична цінність такого розвитку полягає у можливості диференціювати управлінські пріоритети: від накопичення резервів у сприятливі періоди до перебудови ресурсів і бізнес-процесів у несприятливих фазах;

- понятійне забезпечення дослідження економічної безпеки будівельних підприємств, яке доповнено її розумінням як динамічного стану, що має забезпечувати захищеність і збалансованість діяльності не лише за нормальних умов, а й під час циклічних коливань та зовнішніх шоків. Така інтерпретація дозволяє пов'язати економічну безпеку із довгостроковою стійкістю, адаптивністю, цифровою трансформацією та здатністю підприємства до відновлення.

Наукова новизна дисертаційної роботи Палагіцького В.І. в цілому визначається зміщенням акценту від традиційного статичного оцінювання економічної безпеки до її динамічного, адаптивного та фазово орієнтованого забезпечення. Вагомим результатом є поєднання оцінювання економічної безпеки з прогнозуванням циклічних змін та диференціацією управлінських рішень залежно від стану економічного середовища. Окремої уваги заслуговує врахування специфіки саме будівельних підприємств та розмежування підходів для девелоперських і підрядних організацій. Запропоноване автором поєднання інструментів діагностики, прогнозування, управління ризиками та антициклічного регулювання формує цілісне методичне підґрунтя для підвищення стійкості й здатності будівельних підприємств адаптуватися до змін економічної кон'юнктури.

6. Академічна доброчесність. У дисертаційній роботі Палагіцького В.І. ознак порушення академічної доброчесності не виявлено. Робота має самостійний характер, використані джерела належним чином зазначені та відображені у списку використаних джерел. Результати дослідження та сформульовані наукові положення представлені автором самостійно, із дотриманням основних принципів академічної доброчесності.

7. Практична цінність результатів дисертаційного дослідження. Практична цінність дисертаційної роботи Палагіцького В.І. полягає у можливості використання запропонованих теоретико-методичних положень та прикладного інструментарію для діагностики, прогнозування та управління економічною безпекою учасників будівництва з урахуванням циклічних змін економічного середовища.

Практичне значення мають запропоновані підходи до інтегрального оцінювання економічної безпеки, які дають змогу комплексно визначати її поточний стан, виявляти найбільш вразливі функціональні складові та

встановлювати пріоритети управлінського впливу. Їх застосування може бути корисним для девелоперських і підрядних будівельних підприємств при проведенні внутрішнього моніторингу, оцінюванні ризиків та обґрунтуванні заходів щодо підтримання фінансово-економічної стійкості.

Важливою прикладною складовою є розроблений інструментарій фазово-диференційованого управління економічною безпекою, який дозволяє враховувати зміну пріоритетності окремих складових безпеки залежно від фази економічного циклу. Це створює можливість завчасно коригувати фінансові, виробничі, кадрові та організаційні рішення, формувати необхідні резерви у сприятливі періоди та здійснювати адаптацію бізнес-процесів у фазах погіршення економічної кон'юнктури.

Практичну спрямованість дослідження посилює запропонований підхід до ідентифікації фаз економічного циклу на основі системи випереджаючих індикаторів. Його використання дозволяє отримувати інформацію про можливі зміни економічної ситуації до появи повної статистичної інформації та, відповідно, підвищує своєчасність управлінської реакції будівельних підприємств.

Окреме практичне значення мають положення щодо формування динамічної резильєнтності підприємств, які орієнтують управління не лише на протидію поточним загрозам, а й на здатність підприємства адаптуватися, зберігати критично важливі функції, відновлювати діяльність після негативних впливів та використовувати сприятливі умови для подальшого розвитку. Це є особливо актуальним для будівельних підприємств, діяльність яких характеризується високою залежністю від макроекономічних, ринкових та інших зовнішніх чинників.

Практичні результати дисертації можуть бути використані керівниками та фахівцями будівельних підприємств при формуванні системи економічної безпеки, плануванні антикризових заходів, управлінні ризиками, обґрунтуванні фінансових та інвестиційних рішень, а також у діяльності організацій та установ, пов'язаних із розвитком будівельного сектору.

Таким чином, запропоновані в дисертації результати мають виражену прикладну спрямованість, оскільки забезпечують методичну основу для переходу від реагування на вже сформовані загрози до їх раннього виявлення, прогнозування та превентивного управління економічною безпекою учасників будівництва.

8. Публікаційна активність. Основні результати дисертаційного дослідження відображено у 13 наукових працях, з яких 6 статей опубліковано у виданнях, що входять до переліку фахових видань, затверджених МОН України. Основні положення та результати роботи також апробовано шляхом представлення й обговорення на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях і форумах, присвячених проблемам розвитку будівельної галузі, економічної безпеки та економічної циклічності. Зазначене

свідчить про належний рівень апробації результатів дисертаційного дослідження та їх науково-практичну спрямованість.

9. Зауваження та побажання. У цілому дисертаційна робота виконана на високому науковому рівні, однак окремі аспекти потребують подальшого уточнення та розвитку:

9.1. У підрозділі 1.2 (с. 84–90) автором обґрунтовано доцільність використання циклів Кітчина як основи для фазово-диференційованого оцінювання економічної безпеки будівельних підприємств. При цьому зазначено, що саме короткострокові цикли найбільшою мірою відповідають оперативному горизонту управління діяльністю будівельних підприємств. Водночас дискусійним є питання достатності обґрунтування вибору саме циклів Кітчина як базової основи запропонованої методики, оскільки у роботі також розглядається вплив середньо- та довгострокових економічних циклів (Жугляра, Кузнеця, Кондратьєва) на функціонування будівельної галузі. На нашу думку, дослідження могло б бути посилене шляхом більш детального обґрунтування критеріїв вибору саме циклів Кітчина та порівняння їх переваг із іншими видами економічної циклічності для оцінювання економічної безпеки будівельних підприємств.

9.2. У підрозділі 2.3 (с. 166–171) автором запропоновано визначати поточну фазу економічного циклу Кітчина за допомогою методу «більшості сигналів», сформованого на основі сукупності макроекономічних індикаторів. Водночас дискусійним є питання обґрунтування однакової значущості окремих індикаторів при визначенні фаз економічного циклу. Окремі показники можуть відрізнятися швидкістю реагування на зміни економічної кон'юнктури, рівнем волатильності та прогностичною цінністю. У зв'язку з цим доцільним було б додатково обґрунтувати критерії відбору індикаторів та їх вагомість, а також здійснити порівняння запропонованого підходу з альтернативними методами ідентифікації фаз економічного циклу.

9.3. У підрозділі 3.2 (с. 192–193) автором для формування системи показників економічної безпеки та визначення галузевих бенчмарків використано результати експертного опитування керівників двадцяти будівельних підприємств. При цьому до моделі включено показники, які підтримала більшість експертів. Водночас дискусійним є питання стійкості отриманих результатів до зміни складу експертної групи, оскільки чисельність і структура експертної вибірки можуть впливати на формування переліку показників та відповідних бенчмарків. На нашу думку, методика могла б бути посилена додатковим обґрунтуванням критеріїв відбору експертів, а також аналізом чутливості отриманих результатів до зміни експертних оцінок.

9.4. У підрозділі 3.2 та табл. 3.1–3.8 автором запропоновано систему галузевих бенчмарків для оцінювання окремих складових економічної безпеки будівельних підприємств. Водночас дискусійним є питання універсальності запропонованих нормативних інтервалів, оскільки будівельні підприємства істотно відрізняються за масштабами діяльності, спеціалізацією,

організаційною структурою та умовами функціонування. Доцільним видається більш детально обґрунтувати порядок актуалізації галузевих бенчмарків та можливість їх адаптації до різних типів будівельних підприємств і змін ринкового середовища.

9.5. У підрозділі 3.2 при формуванні інтегрального показника економічної безпеки використано багаторівневе агрегування часткових показників, зокрема для окремих складових застосовано середнє геометричне (формула 3.6). Водночас дискусійним є питання обґрунтування вибору саме такого способу агрегування, оскільки різні математичні моделі можуть по-різному відображати вплив окремих складових на кінцевий результат оцінювання. На нашу думку, доцільним було б доповнити дослідження порівняльним аналізом результатів застосування альтернативних способів агрегування показників та оцінкою їх впливу на інтегральний рівень економічної безпеки.

9.6. У підрозділі 3.2 та табл. 3.8 автором запропоновано систему показників фізичної безпеки будівельного підприємства, яка враховує специфіку функціонування галузі в умовах воєнного стану. Водночас дискусійним є питання обґрунтування цільових значень та методики кількісного оцінювання окремих показників, зокрема рівня страхування воєнних ризиків, частки критичного персоналу, захищеного від мобілізації, та забезпеченості персоналу сертифікованими укриттями. Доцільним було б більш детально визначити джерела формування нормативних значень зазначених показників і порядок їх практичного оцінювання, що сприяло б підвищенню відтворюваності запропонованої методики.

9.7. У підрозділі 3.2 (с. 219–220) автором запропоновано інтегральний показник економічної безпеки, у якому вагові коефіцієнти функціональних складових змінюються залежно від поточної фази економічного циклу Кітчина. Такий підхід є одним із ключових елементів авторської методики. Водночас дискусійним є питання чутливості інтегрального показника до зміни фазових вагових коефіцієнтів, оскільки навіть незначне їх коригування може впливати на підсумкову оцінку економічної безпеки підприємства. На нашу думку, дослідження могло б бути посилене проведенням аналізу чутливості інтегрального показника до варіації фазових вагових коефіцієнтів, що дозволило б підтвердити стійкість отриманих результатів та підвищити обґрунтованість запропонованої методики.

Зазначені зауваження мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

10. Загальний висновок рецензента щодо відповідності дисертації кваліфікаційним вимогам. Представлена на розгляд дисертаційна робота Палагіцького Віктора Івановича за актуальністю, науковою новизною, теоретичною і практичною цінністю, завершеністю, змістом та оформленням відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій на ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка», встановленим «Порядком

присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, та наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Отримані результати належним чином обґрунтовані й вирішують актуальне науково-практичне завдання — розвиток теоретико-методичних засад та розроблення фазово-диференційованого інструментарію формування економічної безпеки учасників будівництва України в умовах економічної циклічності та воєнного стану.

З урахуванням викладеного, дисертаційна робота Палагіцького Віктора Івановича на тему «Формування економічної безпеки учасників будівництва в умовах економічної циклічності» заслуговує позитивної оцінки, а її автор — присудження ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

РЕЦЕНЗЕНТ

к.е.н., доцент кафедри
економіки будівництва КНУБА

Надія ЛИСИЦЯ

«Підпис к.е.н., доцента Н.В. Лисиці засвідчую»

Вчений секретар
Вченої ради КНУБА

Микола КЛИМЕНКО